

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR ILMIY MEROSIDA
SHE'RIYAT

Marjona Toshpo'lotova Nuriddin qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

marjonatoshpolotova0815@gmail.com (97)182-08-15

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Boburning she'riyati uning hukmdorlik hayotidan ko'ra chuqurroq va abadiy qadriyat sifatida o'rin qoldirgani, insoniylik, vatanparvarlik, muhabbat va haqiqatga sadoqatni ulug'lagan shoir sifatida adabiyotimiz tarixida o'rni hamda g'azal misralaridan bazi tahlillar keltirilgan.*

Kalit so'zlar. *adabiy qadriyat, g'azal, badiiy tahlil, vatanparvarlik, lirika, falsafiy ruh, tazod, tanosub.*

Аннотация. *В данной статье анализируется, как поэзия Бабур обладает более глубокой и вечной литературной ценностью по сравнению с его правлением. Подчеркивается, что в его газелях отражены универсальные понятия, такие как человечность, патриотизм, любовь и преданность истине. Кроме того, рассматриваются художественные особенности лирики Бабур, в частности использование антитезы и соразмерности как выразительных средств.*

Ключевые слова. *литературная ценность, газель, художественный анализ, патриотизм, лирика, философский дух, антитеза, соразмерность.*

Annotation. *This article analyzes how Babur's poetry holds a deeper and more eternal literary value compared to his rulership. It highlights how his ghazals reflect universal concepts such as humanity, patriotism, love, and devotion to truth. Additionally, the article examines the artistic features of Babur's lyrics, particularly the use of contrast and proportion as expressive means.*

Keywords. *literary value, ghazal, artistic analysis, patriotism, lyrics, philosophical spirit, contrast, proportion.*

Boburning ilmiy merosi asosan uning adabiy, tarixiy va musiqa nazariyasiga oid asarlarida namoyon bo'ladi. Zahiriddin Muhammad Bobur nafaqat buyuk shoir va sarkarda, balki ilm-fan va madaniyat homiysi sifatida ham tarixda chuqur iz qoldirgan. "Boburnoma" (tarixiy-ilmiy asar) - bu asar nafaqat avtobiografik xotiralar, balki tarixiy, geografik, etnografik va harbiy bilimlarni o'z ichiga olgan noyob manbadir. Unda Hindiston, Movarounnahr, Afg'oniston va boshqa hududlarning tabiati, xalqlari, urf-odatlar, siyosiy va harbiy hayoti haqida ilmiy kuzatishlar mavjud. Bobur o'zbek tilida ijod qilgan va bu tilning rivojiga katta hissa qo'shgan. Uning she'riyati va adabiy-estetik qarashlari turkiy tillarning ilmiy o'rganilishiga asos bo'ldi.

Bobur Hindiston madaniyatiga katta qiziqish bilan yondashgan va u yerning musiqa san'ati haqida ham qimmatli ma'lumotlar bergan. Uning musiqaga oid qarashlari G'arb va Sharq musiqa madaniyatini o'zaro taqqoslash imkonini beradi. "Boburnoma"da Hindiston va Markaziy Osiyo tabiati, iqlimi, daryolari, tog'lari, o'simlik va hayvonot dunyosi haqida ilmiy kuzatishlar bor. U o'z davrida geografiya va tabiiy fanlarni rivojlantirishga hissa qo'shgan. Bobur o'z asarlarida harbiy san'at va davlat boshqaruvi haqida ilmiy fikrlarni ilgari surgan. Uning jang taktikalari va siyosiy qarashlari keyingi hukmdorlar uchun qo'llanma bo'lib xizmat qilgan. Boburning ilmiy merosi bugungi kunda ham tarixchilar, adabiyotshunoslar, tilshunoslar va geograflar tomonidan o'rganilmoqda. Uning yozma merosi ilm-fan taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan muhim manbalardan biridir. Bobur ilmiy meroslari ichida eng e'tiborga molik yo'nalishlardan biri bu uning she'riyati hisoblanadi. Bobur she'riyatida o'zgacha ruh, o'zgacha nafislik bor. U esa kitobxonni sehra lab asar ichra yashashga majbur etadi. Bobur she'riyati falsafiy chuqurlik, nozik lirika va hayotiy kuzatishlar bilan ajralib turadi. Bobur ijodi nafaqat shoirlik mahorati, balki uning ichki dunyosi va tarixiy shaxs sifatida shakllanishini ham aks ettiradi. Bobur she'riyatining asosiy xususiyatlari

Lirik va falsafiy ruh. Uning she'rlarida inson hayoti, taqdir, muhabbat, do'stlik va insoniy fazilatlar haqida chuqur fikr yuritiladi. Hayotning o'tkinchiligi, dunyoning bevafo ekani, shuningdek, sabr va matonat kabi mavzular keng yoritiladi.

Muhabbat lirikasi. Boburning gʻazallari va ruboiylarida sevgi mavzusi alohida oʻrin tutadi. Uning ishqiy sheʼrlari nafis, samimiy va oʻta maʼnodor boʻlib, koʻpincha ramziy ifodalarga boy boʻladi. Vatanni sevish va hasrat. Bobur oʻz yurtidan ayrilganidan soʻng ham uni sogʻingan va bu tuygʻularni sheʼrlarida ifoda etgan. U Fargʻona vodiysi, Andijon tabiati va xalqining hayotini iliq soʻzlar bilan yodga oladi.

Jangchi shoir. Bobur hayoti davomida koʻplab urush va janglarni boshdan kechirgan. U jang maydonidagi kechinmalari, mardlik, vafodorlik va jasorat haqida ham sheʼrlar bitgan. Tasavvufiy ohanglar. Uning baʼzi sheʼrlarida tasavvufiy qarashlar sezilib turadi. Bobur dunyo va undagi narsalarning oʻtkinchiligi haqida mulohaza yuritib, ilohiy haqiqatni anglashga intilgan. Bobur gʻazallarida mumtoz adabiyotning har qirrasini koʻrmoq mumkin. Chunki asar tili va uning tahlili mumtoz adabiyot nurlariga yoʻgʻrilgan.

Gʻazallarida mumtoz sheʼriy sanʼatlardan mohirona qoʻllagan. Ilmi badeʼ ning har turidan foydalangan. Bobur sheʼriyatida ishq asosiy mavzulardan biri hisoblanadi. Uning gʻazallarida yor vasfi, hijron gʻami, ishqning zavqlari va fojiaiy jihatlar aks etgan. Bobur tabiatni mohirona tasvirlagan. Uning sheʼrlarida bahor, gul, bulbul, daryo va togʻ manzaralari jonli ifodalangan. U Hindiston tabiati va oʻzbek yurtining goʻzalliklarini lirik jihatdan taqqoslaydi. Bobur gʻazallarida insoniy fazilatlar, hayotning oʻtkinchiligi, dunyo tashvishlari haqida falsafiy fikrlar ham uchraydi.

***Ey koʻngul, shodligʻing dushmanga maʼlum aylama,
Qaygʻuni ham doʻsting ichra oshkor aylama.

Bu misralarda Bobur inson koʻnglining nozikligini, doʻst va dushman oʻrtasidagi nozik chegara borligini taʼkidlaydi. Qolaversa, misrada nido, tazod, tanosub kabi sanʼatlardan foydalangan. Ey koʻngul birikmasi orqali nidoni hosil qilsa, shodlik-qaygʻu, doʻst- dushman juftliklari orqali tazod vujudga kelgan. Maʼlum va oshkora soʻzlari tanosubni yuzaga keltirgan.

***Olam ahli qildi zolim, aysh bila choh qazib,
Kimki boʻldi gʻamxoʻr, oʻldi gʻam ichra gʻarib.

Bobur bu misralar orqali dunyoning adolatsizligini, zolimlar aysh-ishratda yashashini, adolatli va g'amxo'r odamlar esa g'am ichra qolishini ta'kidlaydi. Bu fikr hozirgi zamon haqiqatlari bilan hamohang – haqiqatparvar insonlar ko'pincha qiyinchiliklarga uchraydi. Shoirning shaxsiy hayoti (siyosiy kurashlar, hijrat, og'ir hayot kechirish) ushbu falsafiy qarashlar shakllanishiga sabab bo'lgan. Misrada badiiy san'atlardan tanosub va tazod san'atlari mahorat bilan qo'llangan.

***. Bog'i Eramni ko'rgali kim borur,

Gul yuzing oldida xijolat anga.

Bu misralarda yor husni bog' go'zalligidan ham afzal ekani ta'kidlanadi. "Bog'i Eram" – jannat bog'iga ishora, bu esa Boburning tasavvufiy fikrlarini ham ochib beradi. Yorning husniga berilgan bunday baho mumtoz adabiyotda keng tarqalgan an'anaviy uslubdir. Talmeh, mubolag'a kabı san'atlardan foydalanilgan.

***. Sevmaz emish hijron aro kim, xushhol bo'lmakni,

Nechukkim, dog'i yo'q kishidin hol so'ramakni?

Shoir sevgining mashaqqatlari haqida so'z yuritadi. Ishq dardini tortmagan kishi sevgining holidan xabar ololmasligini aytadi. Bu misralarda sufiyona ruh ham seziladi – ya'ni, sevgi orqali kamolotga erishish g'oyasi ilgari suriladi. Bu misrada esa tazod va tajohil ul orif san'atlaridan foydalanilgan.

Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyati g'oyaviy mazmuni va badiiy uslubi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Bobur she'rlarida muhabbat, vatan sog'inchi, hayotning o'tkinchiligi, adolat va insoniylik kabi mavzular yetakchi o'rin tutadi. Uning lirikasida klassik Sharq she'riyati an'analari bilan birga, shaxsiy hayotiy tajribalari ham aks etgan. Boburning g'azal va ruboiylari nafis badiiy uslubga ega bo'lib, ular chuqur falsafiy mushohadalar, ichki kechinmalar va obrazlar bilan boyitilgan. Ayniqsa, shoirning vatan haqidagi she'rlarida yurtidan ayriliq fojiasi, sadoqat va fidoyilik alohida ta'kidlanadi. Bobur she'riyati o'zbek adabiyotining rivojida muhim o'rin tutgan bo'lib, uning ijodi keyingi davr shoirlariga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Shoirning adabiy merosi bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan va o'zbek adabiyoti xazinasining eng muhim qismidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shavkat Rahmatullayev. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent. 2006.
2. K. Kalanov, M. G'aniyeva... Sotsiologiya. – Toshkent. 2023.
3. Feruza Musayeva. O'zbek xalq so'zlari. – Toshkent. 2022.
4. Zulxumor Xolmanova. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent. 2020.
5. Mirsanjar, Sanayev. "REVIEW OF THE GHAZAL" NOMA" BY ABDULLA ORIPOV." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.7 (2022): 137-140.
6. Uktamov, M. "Modeling the professional training development of future teachers through computer training." *Science and innovation* 2.B9 (2023): 139-141.
7. Musurmanova, Yayra, and Jasmina Toshpg'lotova. "Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida iqtisodiy jarayonlar va moliyaviy munosabatlarning transformatsiyasi." *Nashrlar* (2024): 38-41.
8. G'G'Li, Madadjon G'Ktam. "Kuzatuv quduqlarida yer osti suvlarini gidrorejim parametrlarini masofaviy nazorat qilishning avtomatlashgan tizimlari." *Science and Education* 2.12 (2021): 202-211.
9. Musirmonov, Shohboz, and Jasmina Toshpg'lotova. "Moliya bozorini rivojlantirishda yashil iqtisodiyotga g'tishining muammolari va yechimlari." *Nashrlar* (2024): 374-377.
10. Muhammadiyev, Alijon, and Shukurullo Aliqulov. "PROSPECTS OF USING COMPUTER TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATION." *Наука и технология в современном мире* 3 (2024): 90-92.
11. Musurmanova, Yayra, and Jasmina Toshpg'lotova. "XXI ASR YOSHLARINING AXBOROT PSIXOLOGIK XAFSIZLIGINI TA'MINLASH MASALALARI." *Universal xalqaro ilmiy jurnal* 1 (2024): 445-447.
12. Musurmanova, Yayra, and Jasmina Toshpg'lotova. "SHAXSLARDA TAVAKKALCHILIK BILAN BOG 'LIQ VIRTUAL O 'YINLARGA MOYILLIGINI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI." *Universal xalqaro ilmiy jurnal* 1 (2024): 776-777.

13. Toshpg'lotova, Jasmina, and Yayra Musurmanova. "CURRENT ISSUES OF TEACHING UZBEK AND RUSSIAN LANGUAGES IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION." *Models and methods in modern science* 3 (2024): 187-191.
14. Musurmanova, Yayra, and Jasmina Toshpg'lotova. "TEXNIKA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA XORIJIY TILLARNI O 'QITISHNING DOLZARB MASALALARI." *Прикладные науки в современном мире: проблемы и решения* 3 (2024): 10-12.